

รายงานการวิจัยในชั้นเรียน
เรื่อง การพัฒนาทักษะการสรุปใจความสำคัญจากบทเรียนโดยใช้
ผังมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1
โรงเรียนพรตพิทยพยัต

นางสาวกฤษมล เปลื้องภูเขียว

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
โรงเรียนพรตพิทยพยัต
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๒
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ (ส่งในภาคเรียนที่ 2)	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
ตัวแปรที่วิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย	16
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	16
วิธีดำเนินการวิจัย	16
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	19

วิจัยในชั้นเรียน

เรื่อง การพัฒนาทักษะการสรุปใจความสำคัญจากบทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1/1 โรงเรียนพรตพิทยพยัต

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งที่สถานศึกษาใช้เป็นสาระหลักให้นักเรียนต้องเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งใน หลักสูตรดังกล่าวกำหนดให้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีสาระย่อยอีก 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ซึ่งสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เป็นสาระหนึ่งที่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำเป็นต้องเรียน ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยกรมวิชาการ กล่าวว่านักเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยพฤติกรรมหรือเรื่องราวของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในอดีต ร่องรอยที่คนในอดีตสร้างเอาไว้ เป้าหมายของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คือ การเข้าใจสังคมในอดีตให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อนำมาเสริมสร้างความเข้าใจในสังคมปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ช่วยให้มนุษย์รู้จักตัวเอง กล่าวคือทำให้รู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับขอบเขตของตน ขณะเดียวกันก็รู้เกี่ยวกับขอบเขตของคนอื่น ช่วยให้เกิดความเข้าใจในมรดก วัฒนธรรมของมนุษยชาติ ความรู้ ความคิดอ่านกว้างขวาง ทันทเหตุการณ์ ทันทสมัย ทันทคน และสามารถเข้าใจคุณค่าสิ่งต่างๆในสมัยของตนได้ และเสริมสร้างให้เกิดความระมัดระวัง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกฝนความอดทน ความสุขุมรอบคอบ ความสามารถในการวินิจฉัย และมีความละเอียดเพียงพอที่จะเข้าใจปัญหาสลับซับซ้อน เหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียน และประยุกต์ใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหา และวิกฤตการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อสันติสุขและพัฒนาการของสังคมมนุษย์เอง

จากข้อมูลของแบบวัดการสรุปบทเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นนทบุรี ที่ผ่านมาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่อง เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ อยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเนื้อหาบทเรียนของวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเนื้อที่ต้องอาศัยทั้งความจำและความเข้าใจอยู่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เมื่อทำแบบวัดการสรุปบทเรียนทำให้นักเรียนได้คะแนนที่คาดหวังยังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพึงพอใจ ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะช่วยพัฒนานักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

โดยแบบฝึกเสริมทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ถือเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ครูผู้สอนสามารถนำมาพัฒนาหรือแก้ปัญหาของนักเรียนได้ เพราะแบบฝึกจะช่วยฝึกทักษะการสรุปบทเรียน ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการสรุปบทเรียนมากขึ้น ซึ่งสุนันทา สุนทรประเสริฐ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึก

ไว้ว่า แบบฝึกจะทำให้เข้าใจบทเรียนดีขึ้น เพราะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ แบบฝึกทำให้ครูทราบความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อบทเรียน และแบบฝึกจะฝึกให้เด็กมีความเชื่อมั่นและสามารถประเมินผลตนเองได้ โดยใช้ผังมโนทัศน์ในการช่วยสรุปบทเรียน ซึ่งผังมโนทัศน์สามารถทำให้เห็นภาพความคิดรวบยอดในรูปแบบที่จับต้องได้ และเห็นถึงใจความสำคัญได้ง่ายดาย จึงสะดวกในการนำไปทบทวนทุกครั้งที่ต้องการ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาทักษะการสรุปบทเรียน เรื่อง เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ ว่าจะสามารถพัฒนาการสรุปบทเรียนให้กับนักเรียนได้หรือไม่ อย่างไร เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการศึกษาผลของการแก้ไขปัญหาทักษะการสรุปบทเรียน ในรายวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดแบบฝึกพัฒนาการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์
- 2.2 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต่อไป
- 2.3 เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องผลของการแก้ไขปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้คำถามเปิดประเด็นก่อนเข้าสู่บทเรียนในรายวิชาอื่นๆ

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 36 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 10 คนโดยการสุ่มแบบเจาะจง กลุ่มนักเรียนตัวอย่างได้มาจากนักเรียนที่ทำแบบวัดการสรุปบทเรียน ที่ผ่านมาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่อง ประวัติศาสตร์ อยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่น่าพึงพอใจเนื้อหาในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองนี้เป็นเนื้อหาในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สาระประวัติศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งประกอบด้วย 2 หน่วยการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

- ความสำคัญของเวลา
- การนับเวลาและเปรียบเทียบศักราช ตัวอย่างการใช้เวลา
- การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์

- วิธีการทางประวัติศาสตร์
- ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

3.3 ระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ระหว่างวันที่ 17 พ.ค. 2565 ถึงวันที่ 30 มี.ค. 2565

4. ตัวแปรที่วิจัย

4.1. ตัวแปรต้น (สื่อที่ใช้หรือรูปแบบที่ใช้เพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน)

- การใช้ชุดแบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์

4.2. ตัวแปรตาม (ผลของการใช้สื่อหรือรูปแบบการแก้ปัญหา)

- ทักษะการสรุปบทเรียน

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (ตามวัตถุประสงค์)

4.1 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการศึกษาผลของการแก้ไขปัญหาทักษะการสรุปบทเรียน ในรายวิชาประวัติศาสตร์โดยการใช้ชุดแบบฝึกพัฒนาการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์

4.2 เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

4.3 เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องผลของการแก้ไขปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้คำถามเปิดประเด็นก่อนเข้าสู่บทเรียนในรายวิชาอื่นๆ

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักเรียนหมายถึงนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565

โรงเรียนพรตพิทยพยัต ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ประวัติศาสตร์ ต่ำจำนวน 20 คน

2. แบบฝึกเสริมทักษะ หมายถึง แบบฝึกเสริมทักษะเรื่อง ประวัติศาสตร์ โดยเป็นการฝึกทักษะการสรุปบทเรียนโดยมีเนื้อหาสาระและใจความสำคัญที่ครบถ้วน ซึ่งมีแบบฝึกเสริมทักษะจำนวน 4 ชุด

3. ทักษะการสรุปบทเรียน หมายถึงความสามารถในการรวบรวมใจความหรือเนื้อเรื่องที่สำคัญๆ ที่ผู้สอนต้องการจะให้ผู้เรียนทราบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องและสมบูรณ์ขึ้นโดยวัดผล การพัฒนาทักษะการสรุปบทเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ จากแบบทดสอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบแบบอัตนัยจำนวน 1 ข้อ

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหมายถึงคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ประวัติศาสตร์ หลังจากการใช้ชุดแบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดแบบฝึกทักษะ
  - 1.1 ความหมายของชุดแบบฝึกทักษะ
  - 1.2 ความสำคัญของชุดแบบฝึกทักษะ
  - 1.3 ประโยชน์ของแบบฝึกทักษะ
  - 1.4 ลักษณะที่ดีของชุดแบบฝึกทักษะ
  - 1.5 หลักในการสร้างชุดแบบฝึกทักษะ
  - 1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดแบบฝึกทักษะ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผังมโนทัศน์
  - 2.1 ความหมายของผังมโนทัศน์
  - 2.2 กระบวนการของผังมโนทัศน์
  - 2.3 ขั้นตอนการสร้างผังมโนทัศน์
  - 2.4 ลักษณะที่ดีของผังมโนทัศน์
  - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผังมโนทัศน์
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์
  - 3.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 3.2 พฤติกรรมที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์
  - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดแบบฝึกทักษะ

1.1 ความหมายของชุดแบบฝึกทักษะ

จากการศึกษาความหมายของแบบฝึกทักษะ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ศฤงคาร แบนกลาง (2538, หน้า 23) ได้สรุปความหมายของแบบฝึกทักษะไว้ว่า แบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเฉพาะทักษะ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความชำนาญและเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน มีลักษณะคล้ายแบบทดสอบย่อย แต่มีลักษณะที่เฉพาะเจาะจงมากกว่า ลักษณะปัญหาในแบบฝึกทักษะจะเรียงลำดับจากง่ายไปยากและต้องเป็นปัญหาที่เสริมทักษะพื้นฐาน

ฉวีวรรณ กิรติกร (2538, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของแบบฝึกทักษะว่า เป็นงานที่ครูมอบหมายให้นักเรียนทำเพื่อทบทวนความรู้ที่เรียนไปแล้ว โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะของนักเรียน

ราชบัณฑิตยสถาน (2538, หน้า 483) แบบฝึก หมายถึง แบบฝึกหัดหรือชุดการสอนที่เป็นแบบฝึกหัดที่ใช้เป็นตัวอย่างปัญหาหรือคำสั่งที่ตั้งขึ้นให้นักเรียนตอบ

ดังนั้น แบบฝึกทักษะจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาทักษะในเรื่องที่เรียนรู้ให้มากขึ้น โดยอาศัยการฝึกฝนหรือปฏิบัติด้วยตนเองของผู้เรียน ลักษณะปัญหาในแบบฝึกทักษะจะเป็นปัญหาที่เสริมทักษะพื้นฐานโดยกำหนดขึ้นให้ผู้เรียนตอบเรียงลำดับจากง่ายไปยาก ปริมาณของปัญหาต้องเพียงพอที่สามารถตรวจสอบและพัฒนาทักษะ กระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่เรียนไปแล้ว เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา รวมทั้งในแบบฝึกทักษะจะทำให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนด้วยตนเองได้ เพื่อให้เกิดทักษะ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในเนื้อหาที่ผู้เรียนได้เรียนไปในเรื่องนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความสำคัญของชุดแบบฝึกทักษะ

ภายหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไปแล้ว การเรียนการสอนนั้นย่อมไม่เกิดผลอย่างเต็มที่ ถ้าไม่ได้รับการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญและเข้าใจอย่างแท้จริงโดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา เพราะสังคมศึกษาเป็นวิชาทักษะซึ่งเป็นวิชาที่ต้องอาศัยการฝึกฝนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้วิชาอื่นๆ และการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการเพิ่มขึ้นตามวัยและความสามารถของคนที่เขาทำได้ และเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ฝึกทักษะให้ได้ผลดีก็คือ แบบฝึกเสริมทักษะ ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของแบบฝึกเสริมทักษะไว้ดังนี้

กมล ดิษฐกมล (2526 : 18, อ้างถึงใน ลักษณะ อินทจักร 2538 : 163) กล่าวว่า แบบฝึกเสริมทักษะเป็นหัวใจของการสอนวิชาทักษะอยู่ที่การฝึกการฝึกอย่างถูกวิธีเท่านั้นจะทำให้เกิดความชำนาญ คล่องแคล่วว่องไวและทำได้โดยอัตโนมัติ

วีระ ไทยพานิช (2528 : 11) ได้อธิบายว่า แบบฝึกเสริมทักษะทำให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำจริงเป็นประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนมีจุดประสงค์แน่นอน ทำให้สามารถรู้และจดจำสิ่งที่เรียนได้ดีจนนำไปใช้ในสถานการณ์เช่นเดียวกันได้

ภาระของครูได้มาก ช่วยส่งเสริมให้ทักษะคงทน ช่วยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะการให้นักเรียนทำแบบฝึกเสริมทักษะที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเอง จะทำให้ประสบผลสำเร็จทางด้านจิตใจมาก ทั้งยังช่วยให้นักเรียนสามารถทบทวนสิ่งที่เรียนได้ด้วยตนเองและใช้เป็นเครื่องมือวัดผลการเรียนได้ ดังนั้น แบบฝึกเสริมทักษะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ

นักเรียนสูงขึ้นแบบฝึกเสริมทักษะจึงนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนวิชาที่ต้องการฝึกฝน เพื่อให้เกิดความชำนาญ มีความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนมากยิ่งขึ้น

1.3 ประโยชน์ของแบบฝึกทักษะ

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกไว้ ดังนี้

เนาวรัตน์ ชื่นมณี (2540, หน้า33) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกทักษะสรุปได้ว่าแบบฝึกจำเป็นต่อการเรียนทักษะเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น สามารถจดจำเนื้อหาในบทเรียนและคำศัพท์ต่างๆ ได้คงทน ทำให้เกิดความสนุกสนานในขณะที่เรียน ทราบความก้าวหน้าของตนเอง สามารถทำแบบฝึกมาทบทวนเนื้อหาด้วยตนเองได้และนำไปปรับปรุง แก้ไขได้ทันที่ซึ่งจะมีผลทำให้ครูประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย และลดภาระได้มาก

เดือนใจ ตรีเนตร(2544, หน้า7) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกไว้ว่า แบบฝึกจะช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีมีความชำนาญและเกิดการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2544, หน้า62-63) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกทักษะสรุปได้ดังนี้

- 1.ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะจากแบบฝึกหัดที่ครูสร้างขึ้นมาซึ่งตรงกับเนื้อหาที่ครูทำการสอน
- 2.นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนมาทดสอบกับการเรียนรู้ ของตนเอง
- 3.ใช้สำหรับประเมินผลการสอบเป็นรายบุคคลหลังจากได้ร่วมกิจกรรมการเรียน การสอน แล้วโดยผลงานจากแบบฝึกหัด ที่ทำมาส่งครูทำให้ทราบว่านักเรียนเข้าใจมากน้อยเพียงใด

1. ใช้แบบฝึกหัด สำหรับทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้ว จากประโยชน์ของแบบฝึกหัดที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าแบบฝึกช่วยในการฝึกหรือเสริมทักษะ ให้จดจำเนื้อหาได้คงทน มีเจตคติที่ดีต่อทักษะทางสังคม สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มได้ดี สามารถนำแบบฝึกมาทบทวนเนื้อหาด้วยตนเองได้ ทำให้ผู้เรียนทราบความก้าวหน้าของตนเอง เป็นเครื่องมือที่ครูผู้สอนใช้ประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างดี ว่านักเรียนเข้าใจหรือไม่

1.4 ลักษณะที่ดีของชุดแบบฝึกทักษะ

การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะให้มีประสิทธิภาพต้องมีหลักในการสร้างที่สอดคล้องกับลักษณะที่ดีของแบบฝึกเสริมทักษะด้วย ซึ่งมีผู้รู้ได้เสนอแนะไว้ดังนี้การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะให้มีประสิทธิภาพต้องมีหลักในการสร้างที่สอดคล้องกับลักษณะที่ดีของแบบฝึกเสริมทักษะด้วย ซึ่งมีผู้รู้ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

นิตยา ฤทธิ์โยธี (2520 : 1) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของแบบฝึกเสริมทักษะไว้ว่า แบบฝึกเสริมทักษะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียนมาแล้ว เหมาะสมกับระดับ วัย หรือความสามารถของเด็ก มีคำชี้แจงสั้นๆ ที่ทำให้เด็กเข้าใจวิธีทำได้ง่าย ใช้เวลาเหมาะสมหรือใช้เวลาไม่นาน และเป็นสิ่งที่น่าสนใจและท้าทายให้แสดงความสามารถ

สามารถ มีศรี (2530 : 28) กล่าวว่า แบบฝึกเสริมทักษะที่ดีต้องเกี่ยวกับบทเรียนที่เรียนมาแล้ว เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีคำสั่งและคำอธิบาย มีคำแนะนำการใช้แบบฝึกเสริมทักษะ มีรูปแบบที่น่า สนใจและมีกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แบบฝึกเสริมทักษะที่ดี ครูผู้สร้างจะต้องยึดหลักจิตวิทยาใช้สำนวนภาษาที่ง่าย เหมาะสมกับวัย ความสามารถของผู้เรียน มีกิจกรรมหลากหลายมีคำสั่ง คำอธิบาย และคำแนะนำการใช้แบบฝึกเสริมทักษะที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ใช้เวลาในการฝึกไม่นานและที่สำคัญมีความหมายต่อชีวิต เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.5 หลักในการสร้างชุดแบบฝึกทักษะ

การสร้างแบบฝึกเสริมทักษะให้มีประสิทธิภาพต้องมีหลักการสร้างที่สอดคล้องกับลักษณะที่ดีของแบบฝึกเสริมทักษะด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้เสนอแนะไว้ดังนี้

วรรณถ พวงสุวรรณ (2518 : 34 – 37) ได้ให้หลักการสร้างแบบฝึกเสริมทักษะไว้ดังนี้

1. ตั้งจุดประสงค์
2. ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา
3. ชั้นต่างๆ ในการสร้าง
  - 3.1 ศึกษาปัญหาในการเรียนการสอน
  - 3.2 ศึกษาหลักจิตวิทยาของเด็กและจิตวิทยาการเรียนการสอน
  - 3.3 ศึกษาเนื้อหาวิชา
  - 3.4 ศึกษาลักษณะของแบบฝึกเสริมทักษะ
  - 3.5 วางโครงเรื่องและกำหนดรูปแบบให้สัมพันธ์กับโครงเรื่อง
  - 3.6 เลือกเนื้อหาต่างๆ ที่เหมาะสมมาบรรจุในแบบฝึกเสริมทักษะให้ครบตามที่กำหนด

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดแบบฝึกทักษะ

งานวิจัยในประเทศ

สมพาสท์ สุวรรณรัตน์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาสื่อและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : กรณีการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยใช้ชุดการสอน ในสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ชุดการสอนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ที่ใช้สอนนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่ามีประสิทธิภาพ 82.38/84.33 หมายความว่า ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด ระหว่างเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 82.36 และผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนด้วยชุดการสอน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 84.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

สมนึก การเกษ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะที่มีประสิทธิภาพวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า (1) แบบฝึกเสริมทักษะ วิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ 77.66/75.11 (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิราภรณ์ สกุลเหลืองอร่าม (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการทดลองใช้แบบฝึกเสริมทักษะ วิชาภาษาไทย ท31101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง การเขียนสะกดคำ พบว่า (1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบฝึกเสริมทักษะวิชาภาษาไทย ท31101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง การเขียนสะกดคำ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อแบบฝึกเสริมทักษะวิชาภาษาไทย ท31101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง การเขียนสะกดคำ ในระดับมากที่สุด (3) แบบฝึกเสริมทักษะ วิชาภาษาไทย ท31101 ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง การเขียนสะกดคำ มีประสิทธิภาพ 81.45/82.53 สอดคล้องตามเกณฑ์ที่กำหนด

งานวิจัยต่างประเทศ

เกย์ และ กาแลกเจอร์ (เปตา กิ่งชัยวงศ์ .2545 หน้า 23 อ้างอิงจาก Gay and Gallagher.1976:56-67) ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวิธีสอนโดยใช้แบบฝึกหัดสม่ำเสมอในช่วงเวลาการเรียนการสอน โดยมีการทดสอบย่อยระหว่างการเรียนการสอนในเรื่องเดียวกันๆ กับการสอนโดยใช้แบบทดสอบย่อยระหว่างเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยฝึกทักษะการทำแบบฝึกหัดเพียงอย่างเดียวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทอมสัน (คำตานัดกล้า.2547หน้า52อ้างอิงจากThomson.1991) ได้ศึกษาผลของวิธีสอนการคิดเลขในใจ เรื่อง ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาและการคิดคำนวณสำหรับนักเรียนเกรด 4 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงจำนวน95คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองและชุดฝึกทักษะคิดในใจ ผลการวิเคราะห์การทดลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่อง การแก้โจทย์ปัญหาและการคิดคำนวณระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

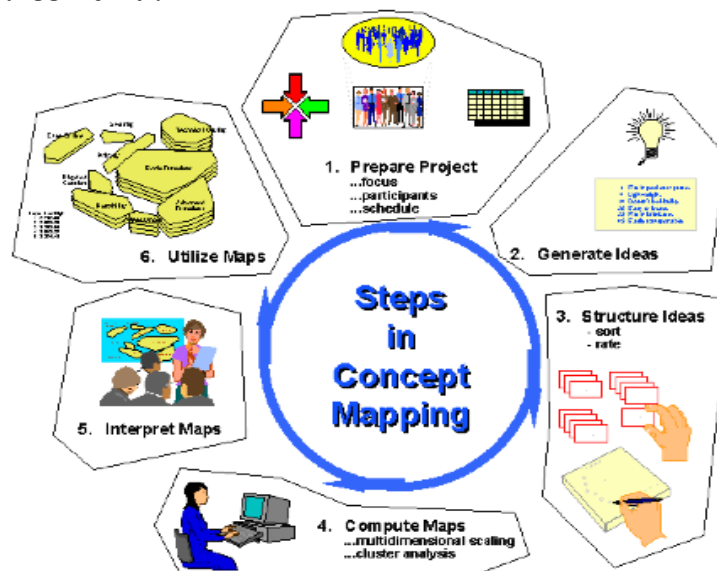
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผังมโนทัศน์

2.1 ความหมายของผังมโนทัศน์

ประชาสรรณ์ แสนภักดี (2555) ได้กล่าวถึงความหมายของผังมโนทัศน์ไว้ว่า การเขียนผังมโนทัศน์หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Concept Mapping เป็นเครื่องมือที่จัดอยู่ในกลุ่มของ การสร้างภาพความคิด (Visualize Thinking) ที่ได้รับความนิยม และนำไปใช้หลากหลาย โดยเฉพาะในการนำไปใช้ในห้องเรียนของโรงเรียนในต่างประเทศ มีคำที่คล้ายๆกัน ก็คือ Mind Mapping ซึ่งเป็นการเขียนผังความคิด นอกจากนี้ยังมีส่วนของ MindScape หรือแผนภาพของเขตความคิด ทั้งสามคำหรือสามเครื่องมือนี้มีบางอย่างเกี่ยวข้องกันโดยส่วนที่ซ้อนทับกันของเครื่องมือทั้งสามนี้ก็คือ เป็นการถ่ายทอดภาพในการ (Mental Model) ออกมาสู่ภาพที่มองเห็น หรือจับต้องได้ หรือจัดการได้ (Visualize Thinking) หรือในแง่ของการจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) มันก็คือการแปลงความรู้ที่เป็น Tacit Knowledge ออกมาเป็น Explicit Knowledge นั่นเอง

2.2 กระบวนการของผังมโนทัศน์

เจนเนตร มณีนาค และคณะ (2546 อ้างโดย ประชาสรรณ์ภักดี, 2555) ได้พูดถึงกระบวนการเขียนผังมโนทัศน์ไว้ใน หนังสือ สร้างองค์กร อัจฉริยะ ในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ว่า กระบวนการเขียนผังมโนทัศน์ (Concept Mapping) คือ กระบวนการที่จะช่วยให้กลุ่มคนวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์โครงการใหม่ๆ ด้วยการระดมความคิด (Brainstorming) มีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากกลุ่ม โดยแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ในภาพที่ 2 แสดงให้เห็นกระบวนการของ Concept Mapping ได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 2 กระบวนการ Concept Mapping

ที่มา : William M.K. Trochim (2007)

เจนเนตร มณีนาค และคณะ (2546 อ้างโดย ประชาสรรณภักดี, 2555) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการ Concept Mapping ไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. Preparation Step - ขั้นตอนของการเตรียมการ

เป็นขั้นตอนที่ผู้ริเริ่มมีความคิดใหม่ๆ หรือมีโครงการใหม่ๆ ที่ต้องการจะทำการวิเคราะห์ ผู้ริเริ่มนี้จะเป็นผู้รวบรวมสมาชิกภายในกลุ่ม (สอดคล้องกับ ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) ของการจัดการความรู้ - KM) จะเป็นจำนวนเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาที่ต้องการจะแก้ไข จากนั้นจะทำ ตารางนัดหมายไว้คร่าวๆ หลังจากนั้นจะทำการนัดหมายการประชุมครั้งแรก ขั้นตอนนี้จะเป็นการกล่าวถึงโครงการ หรือความต้องการของโครงการ วัตถุประสงค์คืออะไร ต้องการผลลัพธ์อะไรบ้าง และการทำงานร่วมกันทางความคิดจะเป็นอย่างไร

2. Generation Step - ขั้นตอนของการสร้างความคิด

คือการที่ทุกคนในกลุ่มเสนอความคิดเห็นของตนเองออกมา ข้อมูลที่ได้อาจจะมาจากตำรา งานวิจัย หรือแหล่งความรู้ (Sources of Knowledge) ที่หลากหลาย อาทิ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต หนังสือ วารสารวิชาการ ฐานข้อมูลความรู้ต่างๆ หรือบางครั้งอาจจะมาจากผู้เชี่ยวชาญ (Center of Excellence - CoE) ขั้นตอนนี้จะสนใจที่จำนวนของความคิด มากกว่า คุณภาพของความคิด ผู้นำการประชุม หรือ วิทยากร กระบวนการ (Facilitator) จะมีบทบาทที่สำคัญในช่วงเวลานี้เป็นอย่างมากที่จะกระตุ้นให้สมาชิกนำเสนอความคิดเห็น

3. Structure Step - ขั้นตอนการจัดโครงสร้างความคิด

สมาชิกในกลุ่มจะช่วยกันจัดกลุ่มของความคิด (Ideas Grouping) รวมทั้งการจัดลำดับช่วงชั้นของความคิด (Basic Ordering Ideas - BOIs)

4. Representation Step - การวิเคราะห์ผังมโนทัศน์

เป็นขั้นตอนที่จะวิเคราะห์คุณภาพของความคิด วิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Relationship) วิเคราะห์ประเด็นเชื่อมโยง หรือเกี่ยวข้อง รวมทั้งวิเคราะห์ส่วนขาด หรือสิ่งที่ตกหล่น ยังไม่มีใครมอง

5. Interpretation Step - การตีความและแปลความหมาย

เป็นขั้นตอนในการทำความเข้าใจ และแปลผลของผังมโนทัศน์ เป็นขั้นตอนที่จะต้องนำผังมโนทัศน์ ออกมาสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจโดยง่าย ไม่สำคัญว่าเขียนมันออกมาได้ แต่สำคัญว่า เขียนแล้วชาวบ้านอ่านเข้าใจด้วย ซึ่งตัวชาวบ้านเองก็ต้องฝึกอ่าน ผังมโนทัศน์ให้เป็นด้วย

6. Utilization Step - การนำไปใช้ประโยชน์

เป็นการนำ Concept Mapping ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน เช่น การนำไปใช้ เป็น Strategic Map หรือการนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิด (Conceptual framework) ในการดำเนินงานวิจัย หรือวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาขององค์กรหรือหน่วยงาน

จากความหมายและกระบวนการของ Concept Mapping สามารถสรุปได้ว่า การเขียนผังมโนทัศน์เป็นเครื่องมือที่ใช้จัดการความรู้ที่ได้รับให้เป็นความรู้ที่สามารถเขียนออกมาเป็นแผนภาพ โดยมีกระบวนการอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การเตรียมการ การสร้างความคิด การจัดโครงสร้างความคิด การวิเคราะห์ผังมโนทัศน์ การตีความและแปลความหมาย ไปจนถึง การนำ Concept Mapping ไปใช้ประโยชน์ เช่น การใช้เป็นกรอบแนวคิด หรือวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ

2.3 ขั้นตอนการสร้างผังมโนทัศน์

1. เตรียมกระดาษเปล่าที่ไม่มีเส้นบรรทัดและวางกระดาษภาพแนวนอน
2. เขียน/วาดมโนทัศน์หลักตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ หากเป็นข้อความให้เขียนคำบรรจงตัวใหญ่ๆ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ หากเป็นภาพวาดให้ลงสีเส้นให้เด่นสะดุดตา โดยใช้สีอย่างน้อย 3 สีและต้องไม่ตีกรอบด้วยรูปทรงเรขาคณิตเพราะจะช่วยให้เราสามารถประหยัดเวลาได้เมื่อย้อนกลับไปอ่านอีกครั้ง
3. เขียน/วาดมโนทัศน์รองที่เป็นหัวเรื่องสำคัญและมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์หลักไปรอบๆ โดยให้เขียนเป็นคำที่มีลักษณะเป็นหน่วยหรือเป็นคำสำคัญ (Key Word) สิ่งๆที่มีความหมายบนเส้นซึ่งเส้นแต่ละเส้นจะต้องแตกออกมาจากศูนย์กลางไม่ควรเกิน 8 กิ่ง
4. เขียน/วาดมโนทัศน์ย่อยที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์รองแตกออกไปเรื่อยๆ หลายๆกิ่ง โดยเขียนคำหรือวลีบนเส้นที่แตกออกไปกรณีใช้สีทั้งมโนทัศน์รองและย่อยควรเป็นสีเดียวกัน
5. พยายามใช้ภาพหรือสัญลักษณ์สื่อความหมายเป็นตัวแทนความคิดให้มากที่สุด เพราะเป็นการช่วยการทำงานของสมองที่ตั้งจุดสายตาและช่วยเรื่องความจำ
6. ลงสีตกแต่งผังมโนทัศน์ให้สวยงาม เพราะสีช่วยยกระดับความคิดเพลลิตาและช่วยกระตุ้นสมองซีกขวา
7. คำวลีสัญลักษณ์หรือรูปภาพใดที่ต้องการเน้นอาจใช้วิธีการทำให้เด่นเช่นการล้อมกรอบหรือใส่กล่อง

2.4 ลักษณะที่ดีของผังมโนทัศน์

1. ช่วยให้ผู้เรียนสนใจเรียน
2. รู้สึกว่าการเรียนเป็นเรื่องธรรมชาติสร้างสรรค์สนุกสนาน
3. ไม่ซ้ำซากยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ง่าย
4. ผู้เรียนรับรู้และเรียนรู้ได้ดีขึ้น
5. ผู้เรียนสามารถเรียนให้เข้าใจได้ลึกซึ้งกว่าเดิม
6. กระดาษลดลง
7. ลดปัญหาการนำเสนอความคิดที่ยาก

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผังมโนทัศน์

จากการศึกษารรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ผังมโนทัศน์สามารถแบ่งงานวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ตามความมุ่งเน้นในการศึกษาวิจัย ได้แก่

1. งานวิจัยที่มุ่งพัฒนารูปแบบการสรุปใจความสำคัญโดยใช้ผังมโนทัศน์
2. งานวิจัยที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การใช้ผังมโนทัศน์เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนารูปแบบการสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาวิชาการที่เรียนทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหา และถือเป็นการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง งานวิจัยที่มุ่งพัฒนารูปแบบการสรุปใจความสำคัญโดยใช้ผังมโนทัศน์ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยชั้นเรียนของ อาจารย์อมรรัตน์ อยู่แบน และอาจารย์ประนอม นุกุลกิจ โดยมีเนื้อหาโดยย่อ ดังนี้

ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร (2547) ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง “การใช้ผังมโนทัศน์เพื่อพัฒนาศักยภาพการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างเป็นระบบ : ประเมินจากการทัศนศึกษาโบราณสถานในกรุงเทพมหานครและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำเสนอวัตกรรมการสร้างผังมโนทัศน์สำหรับการเรียนการสอนวิชาความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุ โบราณสถานในท้องถิ่น วิชาโบราณคดีและวิชาถิ่นฐานไทย โดยใช้กระบวนการทัศนศึกษาโบราณสถานเป็นเครื่องมืออธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และสะท้อนภาพอดีตในประวัติศาสตร์และอารยธรรมไทยและมีการวัดระดับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของนักศึกษาในการเรียนวิชาดังกล่าว โครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐาน คือ นวัตกรรมผังมโนทัศน์และการทัศนศึกษาเป็นตัวแปรต้นที่ช่วยพัฒนาศักยภาพในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังทัศนศึกษาเป็นตัวแปรตามที่ช่วยชี้วัดสัมฤทธิ์ผลของการใช้นวัตกรรม ผลที่ได้รับจากการวิจัยมีความสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ กล่าวคือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุ โบราณสถานในท้องถิ่น ซึ่งใช้ผังมโนทัศน์ในกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งผลให้การทำแบบทดสอบหลังการทัศนศึกษาของนักศึกษา สูงขึ้นเกือบร้อยละสี่สิบและสามารถแบ่งระดับการเรียนรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ นักศึกษามีผลการเรียนรู้ระดับสูง 28 คน มีผลการเรียนรู้ระดับปานกลาง 2 คน เมื่อนักศึกษากลุ่มเดียวกันนี้ลงทะเบียนเรียนวิชาโบราณคดี โดยที่ผู้สอนมิได้ใช้นวัตกรรมผังมโนทัศน์ในการเรียนการสอน ทำให้ได้พบว่าผลของการทำแบบทดสอบหลังการทัศนศึกษากลุ่มนี้มีคะแนนปรากฏออกมาหลากหลายและแบ่งระดับการเรียนรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ มีผลการเรียนรู้ระดับปานกลาง 21 คน และมีผลการเรียนรู้ระดับต่ำ 9 คน ส่วนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาถิ่นฐานไทย ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษาที่มีพื้นฐานการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดีและเป็นนักศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา จึงทำให้สามารถทำแบบทดสอบหลังการทัศนศึกษาอยู่ในระดับสูง 14 คน ระดับปานกลาง 14 คน ส่วนระดับต่ำมีเพียง 2 คน

อุไรวรรณ นิลนวล (2553) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) เรื่อง “การวิจัยพัฒนาทักษะการเขียนสื่อความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิคร่วมกันอ่านเขียน (CIRC) ร่วมกับ ผังมโนทัศน์ (Concept maps) โดยบูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบ One-Group Pretest-Posstest Design กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนชุมชนยอดแก่งสงเคราะห์ อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 36 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4 ประเภท ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคร่วมกันอ่านเขียน (CIRC) ร่วมกับผังมโนทัศน์ (Concept maps) โดยบูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที ได้ผลการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.84/86.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ได้ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.7549 หมายความว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 75.49 และเมื่อทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนมี

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา

งานวิจัยในประเทศ

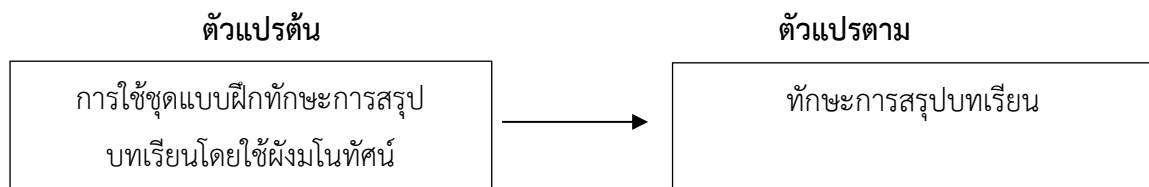
อุษา คงทอง (2553: บทคัดย่อ) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนโดยวิธีการสร้างศรัทธาโยนิโสมนสิการ กับวิธีการสอนแบบปกติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลกบินทร์บุรี โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนว โยนิโสมนสิการ การศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนหลังจากที่ได้รับการสอนโดยวิธีการสร้างศรัทธาโยนิโสมนสิการ สูงกว่าที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบปกติอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

สมิท (Smith. 1994: 2528 – A) ได้ศึกษาผลจากวิธีการสอนที่มีต่อเจตคติและผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเกรด 7 โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกได้รับการสอนแบบบรรยาย กลุ่มที่สองได้รับการสอนแบบให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และกลุ่มที่สามได้รับการสอนทั้งแบบบรรยายและให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เครื่องมือที่ใช้เป็นวิธีทดสอบ ภาคสนามซึ่งเรียกว่า การประเมินผลวิชาวิทยาศาสตร์ โดยวิธีการปฏิบัติกิจกรรมแบบบูรณาการ (IASA) ผลวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า

นักเรียนที่ได้รับการสอนทั้งแบบบรรยายและให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยาย

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

9. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องความสำคัญของเวลา
2. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องการนับเวลาและเปรียบเทียบศักราช ตัวอย่างการใช้เวลา
3. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์
4. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

10. วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการสรุปบทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาของนักเรียน ด้วยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนในด้านความสนใจ ความถนัด ทักษะการคิดที่มีต่อการเรียนสังคมศึกษาและการสรุปความรู้ที่ได้ทำยบทเรียน จากแบบวัดการสรุปบทเรียน เรื่องประวัติศาสตร์

2. ศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- รายงานการวิจัย เรื่อง การใช้ผังมโนทัศน์สรุปเนื้อหาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา พลังงานและสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ โดยพระวี ภัคดิณรงค์

- ตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โรงเรียนพรตพิทยพยัต

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนพรตพิทยพยัต คุณสมบัติเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นนักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนวิชา ส 21103 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 และมีระดับพื้นฐานความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ซึ่งได้รับการจัดห้องแบบคละความสามารถ โดยมีวิธีการเลือกดังนี้ ผู้วิจัย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้นักเรียนจำนวน 10 คน

4. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดการสรุปทเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์
  2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ ชุดแบบฝึกทักษะการสรุปทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์
- ประกอบด้วย แบบฝึกย่อยดังนี้
1. แบบฝึกทักษะการสรุปทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องความสำคัญของเวลา
  2. แบบฝึกทักษะการสรุปทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องการนับเวลาและเปรียบเทียบศักราช ตัวอย่างการใช้เวลา
  3. แบบฝึกทักษะการสรุปทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์
  4. แบบฝึกทักษะการสรุปทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- #### 4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

4.1.1 แบบวัดการสรุปทเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์

- 1) ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร ตำรา วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสรุปทเรียน
- 2) สร้างแบบวัดการสรุปทเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ เป็นแบบอัตนัย 1 ข้อ 10 คะแนน รวม 10 คะแนน
- 3) นำแบบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา ตรวจสอบ และ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข
- 4) นำแบบวัดการสรุปทเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4.1.2 แบบประเมินความรู้และทักษะการสรุปโดยใช้ผังมโนทัศน์ เรื่องประวัติศาสตร์

- 1) ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร ตำรา วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประวัติศาสตร์
- 2) สร้างแบบประเมินการสรุปโดยใช้ผังมโนทัศน์ กับประวัติศาสตร์
- 3) จากนั้นนำแบบประเมินการสรุปโดยใช้ผังมโนทัศน์ กับ เรื่องประวัติศาสตร์ไปให้อาจารย์ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข
- 4) นำแบบประเมินการสรุปโดยใช้ผังมโนทัศน์ กับประวัติศาสตร์ที่ปรับปรุงแล้ว มาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

ชุดแบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์ ประกอบด้วย

4 แบบฝึกย่อยดังนี้

1. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องความสำคัญของเวลา
2. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องการนับเวลาและเปรียบเทียบศักราช ตัวอย่างการใช้เวลา
3. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์
4. แบบฝึกทักษะการสรุปบทเรียนด้วยผังมโนทัศน์ เรื่องประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

5. การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1

โรงเรียนพรตพิทยพยัต จำนวน 10 คน

5.2 ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียน โดยใช้แบบวัดการสรุปบทเรียนเรื่อง ประวัติศาสตร์

5.3 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ใช้เวลา 4 คาบ (ระยะเวลา 4 คาบ)

5.4 เมื่อจบบทเรียนแล้วทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) กับนักเรียนโดยใช้แบบประเมินการสรุปบทเรียนโดยใช้ผังมโนทัศน์ เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการดังนี้

1. การสังเกตโดยครูผู้สอนในโรงเรียน
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียน

11. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแต่ละประเภทมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยทำการทดสอบทางสถิติแล้วเขียนบรรยายผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ซึ่งการทดสอบและวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ทดสอบความแตกต่างของความรู้ในการสรุปทเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียน ด้วยร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง

โดยใช้สูตร

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N} \quad \bar{x}$$

สูตร

เมื่อ $\bar{x}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

เมื่อ $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

เมื่อ N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

2. วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบเชิงคุณภาพของความรู้ในการสรุปทเรียนด้วยวิธีการสังเกต พฤติกรรมเป็นระยะ และมีการซักถาม พูดคุยหรือสัมภาษณ์ข้อมูลจากนักเรียน